Արշալոյս Արարատեան

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 4 ՄԱՐՏԻ 1849 — ԹԻՒ 332

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐՔ

Կոստանդնուպօլիս, 28 Փետրվարի։

Մեր նախընթաց թերթին Կոստանդնուպօլսոյ յօդուածը գրած ժամանակնիս քաղաքական դժուարութիւններ և անհանդստութիւններ կըտեսնուէին․ բայց բարերաղդ կըհամարինք զմեզ ծանուցանելու այսօր մեր ընթերցողացը, թէ այս դժուարութիւնները ըստ մեծին մասին կարգի մտան, և Բարձրագոյն Դրան արտաքին քաղաքականութիւնը որ ըստ օրէ իւր նախկին հանդարտութիւնը առնելու վրայ է բարձրապատիւ Ռէշիտ փաշային նախագահութեամբ հաստատուած պաշտօնէից ժողովոյն խոհեմ և իմաստուն ընթացքովը։ Տաճկաստանին օգուտը կըպահանջէ, որ իւր ներքին բարեկարգ նորոգութեանցը վրայ միայն հոգ տանելով և իւր անկախութիւնը անվնաս պահելով, բոլորովին չխառնուի Եւրոպայի մէջ պատահած երևելի յեղափոխութեանցը և խռովութեանցը․ որ տարիէ մը 'ի վեր իբրև ահագին մրրիկ մը կըդառնայ զանազան ազգաց վրայ։ Եւ ահա այս ապահով և խոհեմ ճանապարհն է, որուն կըհետևի օսմանեան կառավարութիւնը։

Ռուսաց նոր զօրք հասան Վալաքիայի սահմանագլուխները, ուրտեղ կըսեն թէ Մուրաւիէֆ զօրավարը 40 հազար զինուոր պիտի ժողվէ, որպէս զի հարկաւոր եղած ժամանակը վերստին օգնութեան համնի աւստրիացւոց Դրանսիլվանիայի մէջ։ Բայց այս ետքինները կրկին յաղթուեր են Մաճառներէն, որ հրամանատարութեամբ բոլոնիացի հռչակաւոր Պեմ զօրավարին․ շատ քաղաքներ մտեր և զօրաւոր դիրքեր ձեռք առած են. ուստի ասկէ առաջ տարածեալ լուրը յիշեալ զօրավարին յաղթուելուն վրայ, կերևի թէ բոլորովին անհիմն էր։

Ամսոյս 19ին շաբաթ օրը վեհափառ Սուլթանը Դոյէֆ անուն շոգենաւով Իզնիմիտ գնաց, այն տեղի կայսերական գործատունները պտըտելու համար, որ օր ըստ օրէ կըլարգանան վեհամափայլ Տատեան Յօհաննէս ամիրային վերատեսչութեամբ։ Բանի մը երևելի նախարարներ պատիւ ունեցան ուղեկից ըլլալու Նորին Վեհափառութեանը, այսինքն մեծ ծովակալ Մեհէմմէտ Ալի փաշան, Ահմէտ Ֆէթհի փաշան և այլն․ նմանապէս վառօդապետ Տատեան Պօղոս ամիրան, Յօհաննէս ամիրան, և իւր որդին Առաքել Միսաք աղան։

Օգոստափառ Արքայն ամսոյս 26ին իւր մայրաքաղաքը դարձաւ, ըստ ամենայն մասին գոհ ըլլալով Իզնիմիտի գործատանց յառաջադիմութենէ։

— Կայսերական հրովարտակաւ բարձրապատիւ մեծ ծովակալ Մեհէմմէտ Ալի փաշան՝ ընդհանուր զօրապետ (սէրասքէր) անուանեցաւ, փոխանակ Րիզա փաշային․ և ծովակալութեան բարձր պաշտօնը Սիւլէյման փաշային յանձնուեցաւ, որ վաճառականութեան տեսուչ էր։

— Աւստրիոյ դեսպան Սթուրմէր կոմսը ամսոյս 21 ին երկար խորհուրդ մը ունեցաւ արտաքին գործոց տեսուչ Ալի փաշային հետ։

— Գաղղիոյ հասարակապետութեան դեսպան զօրապետ Օբիքը՝ ընկերութեամբ դեսպանատան առաջին թարգման մսիւ Գորին փետրվար 17ին բարձրապատիւ Ռէշիտ փաշային պալատը գնաց և անոր հետ երկար խորհուրդ մը ունեցաւ։ Նոյն օրը նմանապէս արտաքին գործոց տեսուչ Ալի փաշային տեսութեան գնաց։

— Անգղիոյ դեսպան սըր Սդրէթֆորտ Քէնինկը եւս ամսոյս 15ին այցելութեան գնաց մեծ եպարքոս Ռէշիտ փաշային և արտաքին գործոց պաշտօնէին․ որոց հետ բաւական ժամանակ խորհրդակցութիւն ըրաւ։

— Ռուսաց կառավարութեան դեսպան մսիւ Դիդօվը ամսոյս 26 ին արտաքին գործոց տեսուչ Ալի փաշային հետ երկար ժամանակ խորհուրդ ունեցաւ։

Ուրախ սրտիւ կըլսենք որ նախակրթական ուսմունքը օր ըստ օրէ կըտարածի մեր ազնուագոյն հասարակութեան մէջ ազգային դպրատանց ըստ կարի բարեկարգ ընթացքովը, թէ 'ի Կոստանդնուպօլիս և թէ գաւառները։ Նախընթաց թերթովնիս հաւաստիւ ծանուցինք մայրաքաղաքիս ամենաերևելի ուսումնարանին, և Պալաթիոյ դպրատան յառաջադիմութիւնները․ իսկ այսօր կըլսեմք Սամաթիոյ սուրբ Սահակեան հռչակաւոր ուսումնարանին աշակերտաց տարեկան հարցաքննութեան հանդէսը կարճ խօսքով ստորագրելու 'ի մխիթարութիւն ազգասիրաց։ Այս ազգային տօնախմբութիւնը անցեալ ամսոյ 6ին կիրակի օրը կատարեցաւ․ ուր տեղ ներկայ էին սրբազան Պատրիարքին փոխանորդ արժանապատիւ տէր Թադէոս ծայրագոյն վարդապետը, և ուրիշ գիտնական եկեղեցականք, նմանապէս 1500 հոգիէն աւելի հանդիսականք․ որոց մէջ շատ ուսումնականք և երևելի անձինք կային, թէ Հայ և թէ օտարազգիք։ Աշակերտները նախ քննուեցան քրիստոնէական վարդապետութեան, հայկաբանութեան, Հայոց պատմութեան, ճարտասանութեան ու տրամաբանութեան մէջ, և հետզհետէ տաճկերէն, գաղղիարէն, և անգղիարէն լեզուաց մէջ․ նմանապէս թուաբանութէ, աշխարհագրութեան, մաթեմաթիգայի սկզբանց, երկրաչափութէ և ալճէպրայի վրայ քննուեցան։ Այս ամէն հարցմանցը, զորոնք ուսումնական անձինք ըրին, արժանաւոր պատասխաններ տալով աշակերտները՝ մեծ ուրախութեամբ և մխիթարութեամբ լցուցին իրենց ծնողաց և բոլոր հանդիսականաց սիրտը։ Գեղեցկագրութեան, ուղղագրութեան, և աշակերտաց ուրիշ այս օրինակ աշխատասիրութեանց փորձերը մեծ գրասեղանի մը վրայ դրուած էին 'ի տես ներկայ գտնուողաց։ Այս բերկրալից քննութէ հանդէսին մէջ բարեմաղթական երգեր երգեցին աշակերտները խիստ քաղցր և ներդաշնակաւոր ձայնիւ, որ յայտնի ապացոյց են անոնց յառաջադիմութեանը եկեղեցական երգերու մէջ։ Այլ և հայկաբանութեան դասատու արժանայարգ տէր Յակոբ գիտնական քահանայն պատուական ճառ մը կարդաց, որուն մէջ օրինաւոր փաստերով կըհաստատէ հոգևոր և մարմնաւոր բարիքը, որ ուսմանց մշակութենէն յառաջ կուգան։

Արդ՝ Սամաթիոյ բարեհամբաւ ուսումնարանին այս օրինակ՝ բարեկարգ ընթացքը պատմելնէս ետքը՝, անհրաժեշտ պարտաւորութի մը կըհամարինք մեզ գովութեամբ և երախտագիտութեամբ յիշատակել անոր յառաջադիմութեանը պատճառ և օժանդակ եղող մեծապատիւ հոգաբարձու (միւթէվէլլի) Նորամեան ազգասէր Գէորգ ամիրային վեհանձնական խնամքը։ Նմանապէս

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆՔ

ԱՏԵՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

Յաւուր հանդիսաւոր բացման Ներսիսեան Ուսումնարանի Հայոց Թիֆլիզոյ 'ի 5 սեպտեմբերի 1848 ամի, արարեալ Կարապետ վարդապետի Շահնազարեանց առաջին անդամոյ հոգևոր ատենի Հայոց Վրաստանի և Իմերէթի։

Լաւ է կոյր աչօք քան կոյր մտօք, գրէ Դեմոսթենէսն Հայոց Եղիշէ, և յաւելու՝ քանզի որ կոյրն է աչօք զրկի միայն 'ի ճառագայթից արևու․ իսկ կոյրն մտօք՝ 'ի լուսոյ աստուածգիտութեան և 'ի փրկական խորհրդոց սուրբ կրօնի։

Եւ արդարև զի՞նչ առաւել երջանկութիւն մարդոյ բանականի, եթէ ոչ՝ մարզումն և հրահանգումն հոգևոր կարողութեանց իւրոց և ճոխութիւն մտացն Աստուածային և քաղաքական հմտութեամբք պանծացեալ առաքինի և իմաստուն արանց, յորոց աղբիւրանայ անսայթաք ծանօթութիւն անձին, և յանձնածանօթութենէ անխոտոր Աստուածածանօթութիւն. որում զհետ գայ Աստուածպաշտութիւն, երջանկութիւն ընտանեկան, բարեկարգութիւն քաղաքական, կենցաղ Աստուածամերձ, հաւատ 'ի հանդերձեալն և երանաւէտ վայելք սուրբ Արքայութեան. 'ի կարճոյ՝ արմատ ամենայն բարեկենցաղ երջանկութեան մարդոյ՝ հաւատամ՝ սկզբնաւորեալ գոլ՝ 'ի մտաւոր հրահանգութենէ մարդոյն առաջնորդեալ Տեառն սուրբ երկիւղիւ․ և սմին ներհակ անկրթութիւն և տգիտութիւն իբր վարագուրաւ սքօղեալ ունելով զտեսութիւն մտաց մարդոյն, զրկեն զնա 'ի ճանաչելոյ զինքն և զիւրայինս, զրկեն զնա 'ի ճանաչելոյ զսուրբ Արարիչն իւր, և 'ի կատարելոյ զկամս նորա։ Անծանօթ է անհրահանգ անձն հաստատուն սէր առ սուրբ հաւատն քրիստոնէական, անծանօթ է նմա և ճանապարհ փրկութեան, զրկեալ է նա 'ի վայելից ընտանի երջանկութե և հայրենասիրութեան․ հայրենիք, ազգութիւն և ազգային փառք չազդեն ինչ 'ի լսելիս նորա․ ուստի և իբր կոյր խարխափեալ 'ի խաւարի՝ դիւրաւ պատրի յամենայնէ, ընդունի զլոյս փոխանակ խաւարի, և փոխադարձ զխաւարն փոխանակէ լուսոյ․ անմիաբանութիւնն ընդունի փոխան միաբանութեան․ քանզի ոչ զօրէ հասու լինել վնասու և օգտի իւրաքանչիւրոցն 'ի նոցունց․ միով բանիւ ագէտն թէպէտ մարդ՝ բայց 'ի կերպարանս մարդոյ հրէշ այլակերպ․ ինքն անճաշակ գոլով յաւիտենական փառաց և երջանկութե, հազայ զօրըստօրէ ակամանէն և եթ, և այն շատ համարի ինքեան։ Ուստի՞ մտանութիւնք և կործանումն հայրենեաց, ուստի՞ աղարտումն քրիստոնէական սուրբ վարդապետութեան և յաւիտենական դատապարտութիւնք, ուստի՞ նախանձ ընդ փառս ընկերին և չարակամութիւնք իրերաց, եթէ ոչ յանհրահանգութենէ և 'ի բնոյ կուրութենէ մարդոյն։ Սուրբ Առաքեալն զարմատ ամենայն չարեաց դնէ զարծաթսիրութեան․ իսկ ես և զարծաթսիրութիւնն իսկ ամփոփեմ 'ի տգիտութեան․ ընդորում ոչ գիտէ տգէտն թէ՝ զի՞նչ է արծաթն, բայց սիրէ մոլեգնէտ այնորիկ։

Եւ զի՞ տաղտկալի՞ յապաղեցից վերածականս։ յուշ լիցի ձեզ կենսամաշ և անմխիթար շրջան անցեալ 'ի վերայ հինգ դարուցն, յորս արմատացեալ կուրութիւնն յանկարծ հնաւս և 'ի նախահաւս մեր, անցոյց զպայերջանիկ կեանս նոցին ընդ խիստ լծով բարբարոսաց, 'ի դերութեան, 'ի բռնութեան, յաղքատութեան, և յարհաւիրս քաղաքակործանս և յեկեղեցաւերս մատնելով զկեանս, զտարս և զփառս նոցին անդարձ կորուստեամբ ամենածախ ձեռաց ժամանակին։ Չև ևս սկսաւ տեղի տալ տգիտութիւնն, բայց այնուհետև ողորմութեամբ Տեառն վարժարանք ուսումնարանք և ճեմարանք 'ի սուրբ Էջմիածին, 'ի Կոստանդնուպօլիս, 'ի Վենետիկ, 'ի Հնդիկս, 'ի Մոսկով, և յԶմիւռնիա և յայլ բազում

չեմք կրնար մոռնալ սուրբ Սահակեան պատուական և ազգօգուտ Ընկերութեան բարենախանձ ջանքը. որուն անխոնջ հոգատարութեան պտուղն է անշուշտ յիշեալ դպրոցին այժմեան բարգաւաճ վիճակը. որ ըստ ամենայն մասին երևելի կըպանծայ մայրաքաղաքիս բարեկարգ դպրատանց մէջ:

— Իզնիմիտի Նահանգէն առած լուրերնիս են խիստ յաջող են ազգային դպրատանց համար. որոց թիւը ինը հասի կըհասնի առայժմ, և անոնց մէջ 650ի չափ աշակերտ կըգտնուին. Սոնց ամենուն հարկաւոր եղած Նախակրթական ուսմունքը տրուելու համար բանիբուն վարժապետներ և հոգաբարձուներ սահմանուած, ու բարեջան ընկերութիւններ հաստատուած են. որոնք յիշեալ դպրատանց կարգադրութեանը վրայ բարենախանձ եռանդով հոգ կըտանին. Բայց այս ամէն մեծագին բարիքը ուսկից կըվայելեն արդեօք Իզնիմիտի Նահանգին հայազգի բնակիչները. ի՞նչ կերպիւ յառաջ կուգան և կըկարգադրուին յիշեալ դպրատանց ծանր ծախքը և անոնց ուրիշ զանազան պէտքերը. ո՞ր կողմէն է այս հնաշխարհիկ մարդասիրական շնորհը: Կարծեմ թէ հարկ չէ ամեննին պատասխան տալ այս օրինաւոր հարցմանը. քանզի մեծ ու պզտիկ ամէնքը գիտեն թէ վսեմափայլ Տատեան Յօհաննէս ամիրային ազգասիրական յատուկ խնամոց և առատաձեռն ողորմութեան արդիւնքն է Իզնիմիտի Նահանգին դպրատանց հաստատութիւնը և անոնց բարեկարգ ընթացքը. որոց ամենուն վրայ յիշեալ մեծապատիւ Ամիրան վերատեսուչ կարգած է իւր փեսան զյարգամեծար Ստեփան աղան Չայեան:

—Այս ժամանակին ծանուցած եմք Պուքրէշի մէջ Միսաքեան վարժարանին հիմնադրութիւնը: Այս փառաւոր դպրոցը արդէն լմնցած ըլլալով, անոր մէջ հարկաւոր եղած վարժապետները մօտ օրերս կարգադրուեցան. և առ այժմ մեծ ու պզտիկ ութսունի չափ աշակերտ կըգտնուին Միսաքեան վարժարանին մէջ. ուրտեղ կըսորվին հայերէն, գաղղիարէն, գերմաներէն, և վալաքերէն. նմանապէս քրիստոնէական վարդապետութիւն ըստ աւանդութեան Հայաստանեայց ուղղափառ սուրբ եկեղեցւոյ, ժամերգութիւն (նօթայիւ), և ուրիշ նախակրթական ուսմունք: Այս դպրոցին հիմնադիր մեծաշուք Միսաքեան Մարգերիս աղային ազգասիրական երևելի բարերարութիւնը աղէկ մը իմացնելու համար մեր ընթերցողացը, բաւական կըհամարիմք միայն ծանուցանելու, թէ Պուքրէշի Հայոց հասարակութիւնը հայերէն խօսիլ չգիտէր. և բոլորովին ժողովրդեան մը ազգութիւնը՝ պահող պահօղը իւր մայրենի լեզուն և իւր հայրենի կրօնն են, որոց երկուքն ալ պիտի սորվեցընէ յիշեալ ուսումնարանը, թող ուրեմն մտածէ իւրաքանչիւրոք թէ որքան մեծ ու երախտագիտութեան արժանի է յիշեալ Աղային այս հայրենասիրութիւնը:

Պուքրէշի ազգային հոգաբարձուները, նմանապէս Ընուշեանց յարգամեծար Կարապետ աղան և արժանայարգ մահտեսի Սիմոն աղան Բորոմէչ (որոց յանձնուած է դպրոցիս գլխաւոր վերատեսչութիւնը) բարենախանձ ոգւով և անխոնջ ջանիւ խնամք կըտանին հայկազուն մանկանց ուսումնական և բարոյական դաստիարակութիւնը օր ըստ օրէ կատարելագործելու համար:

Պուքրէշի Արարատեան միայօղ Ընկերութեան հոգատարութեամբը աղջկանց համար ուսումնարան մը ևս հաստատուած է յիշեալ մայրաքաղաքին մէջ. ուրտեղ հայկազուն օրիորդները կըսորվին հայերէն կարդալ և գրել և քրիստոնէական վարդապետութիւն, դասատուութեամբ շնորհաշարժ տէր Ստեփան քահանային. բայց աշակերտները տակաւին հայերէն չգիտնալով, դժբաղդութեամբ օտար լեզուով կըսորվեցընէ անոնց զքրիստոնէական վարդապետութիւնը:

ԵԳԻՊՏՈՍ. Աղեքսանդրիա, 15 փետրվարի: Բարձրապատիւ Սայիտ փաշան անցեալ ամսոյ 31ին հասաւ յԱղեքսանդրիա, ուրտեղ մեծ յարգանօք ընդունուեցաւ, և 'ի պատիւ նորա երկու օր փառաւոր լուսաւորութիւններ եղան: Յիշեալ բարձրապատիւ փաշան ընկերութեամբ երևելի պաշտօնատարաց եւրոպացւոց Թաղը պտըտելու ելաւ, և այցելութեան գնաց մօսիւ Տանաւթասին, որ Ռուսիոյ և Նորվէճի տէրութեանց ընդհանուր հիւպատոս է, և Իպրահիմ փաշային մասնաւոր գործոցը հոգաբարձու դրուած է: Այս բարեկամական այցելութիւնը խիստ բարի ազդեցութիւն մը ըրաւ. քանզի առաջ Եգիպտոսի ընդհանուր կառավարիչը յայտնեց, թէ գիտէ յարգել քաղաքական երևելի անձինքը, և անոնց արժանիքը և ըրած մտերիմ ծառայութիւններին կըճանաչէ ըստ արժանւոյն:

Եւրոպայի տէրութեանց ընդհանուր հիւպատոսներուն և բոլոր գլխաւոր պաշտօնատարաց խնդակցութեան այցելութիւնը ընդունելէն ետքը՝ Սայիտ փաշան ամսոյս 2ին Ռաղէլթէն պալատը թողուց, ուրտեղ կըբնակէր, և իւր հօրեղբօրը Սայիտ փաշային բնակարանը գնաց որ Կապարիի պալատն է: Այնտեղ փառաւոր նախաճաշիկ մը պատրաստուած էր, և 14 հոգի սեղան նստան. որոց մէջ նշանաւորութեան արժանի էին Հասան փաշան, Շէրիֆ փաշան, Սէֆէր փաշան, Յարութիւն պէյը, Բիանի պէյը և այլն: Նախաճաշիկը լմննալէն և քանի մը ժամ հանգստանալէն ետքը, Եգիպտոսի ընդհանուր կառավարիչը ճանապարհ ելաւ Գահիրէ երթալու. ուր ամսոյս 6ին հասաւ: Այս մայրաքաղաքին ժողովուրդը ևս մեծ ուրախութիւն ցոյց տուաւ Նորին Բարձրութեան գալստեանը վրայ. որ անմիջապէս իւր հաւոյն Մէհէմմէտ Ալի փաշային տեսութեանը գնաց, ետքը իւր մօրը տունը, և անկէց մինչև բերդը գնաց. և այնտեղ շնորհաւորութեան եկան քաղաքական և զինուորական կառավարիչները և Գահիրէ գտնուող ընդհանուր հիւպատոսները:

Քանի մը գլխաւոր փոփոխութիւններ եղան Եգիպտոսի կառավարութեան անդամոց մէջ: Հասան փաշան պատերազմի պաշտօնէայ անուանեցաւ փոխանակ Ահմէտ փաշային, որուն Բարձրագոյն Դուռը Դամասկոսի կուսակալութիւնը յանձնած է: Ահմէտ փաշան այսօր Գահիրէէն ելաւ, և անմիջապէս պիտի մեկնի Կոստանդնուպօլիս երթալու. ուսկից իւր պաշտօնը վարելու պիտի երթայ. Սէլիմ փաշան Գահիրէի կառավարիչ անուանեցաւ, և Ալի Պուրհան փաշային երկմտից պաշտօնը յանձնուեցաւ, փոխանակ Շէրիֆ փաշային. որ Եգիպտոսի տեղակալ կառավարիչ կարգեցաւ, և իւր պաշտօնին տեղը միջնաբերդը պիտի ըլլայ 'ի Գահիրէ: Քիամիլ փաշան և քանի մը ուրիշները իրենց նախկին պաշտօնէն զրկուեցան: Այս օրերս պիտի մեկնին Կոստանդնուպօլիս երթալու համար Սամի փաշան և իւր որդին Սուպհի պէյը. առաջինը, ինչպէս որ յայտնի է, կառավարիչ անուանեցաւ Կրիդալույ որ 'ի Թեսալիա:

Օգոստափառ Սուլթանին հրովարտակը, որով Եգիպտոսի ընդհանուր կառավարութիւնը Սայիտ փաշային կըյանձնուի, փետրվարի 10ին սովորական հանդիսիւ կարդացուեցաւ 'ի միջնաբերդը 'ի ներկայութեան բոլոր երևելի գործակալաց, ընդհանուր հիւպատոսաց և ուրիշ շատ եւրոպացւոց: Սայիտ փաշան 'ի Գահիրէ կըգտնուի:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳՂԻԱ. Լոնտոն, 13-25 փետրվարի: Կառավարութիւնը մասնաւոր կերպիւ մը հոգ կըտանի Իռլանտայի աղքատ ժողովրդոց վիճակը քիչ մը լաւացնելու. և այս նպատակաւ լորտ Ճոհն Ռասէլը առաջարկութիւն մը ներկայացուցած էր ազգային պատգամաւորաց խորհրդարանին, որուն հաւանութիւնը կըխնդրէր, որպէսզի 50 հազար լիռա սթերլինա (5,500,000 ղուրուշ) օգնութիւն տրուի: Այս առաջարկութիւնը երկրորդ անգամ կարդացուեցաւ ամսոյս 11—23ին նիստին մէջ. և կերևի թէ ուրիշ օր մը երրորդ անգամ կարդացուելուն պիտի ընդունուի և 'ի գործ պիտի դրուի:

Սոութամփթընէն կըգրեն, թէ գերմանական դաշնաւորութիւնը Պրէտանիա և Ակատիա անուն շոգենաւերը ծախու առաւ, որոնք Լիվրփուլի և Պոսթընի մէջ կանոնաւոր երթևեկութիւն կընէին: Այս նաւերը, որոց մէջ մեծ թնդանօթներ պիտի դրուին, գերմանական նորահաստատ նաւատորմիղին մէկ մասը պիտի ըլլան: Ֆրանքֆորդի կեդրոնական կառավարութիւնը կամեցաւ նաև Վաշինկթըն և Հէրման շոգենաւերը գնել առնելու որ Նոր-Եորքի նաւարկութեան ընկերութեանը

տեղիս. յորոց ելին արժանաւոր գիտնականք, կազմեցան ընկերութիւնք, հաստատեցան տպարանք և լուսաւորութիւն քայլափոխեալ հսկայօրէն՝ հանդիսացուցանէ այսօր զմեծարգի ազգ Հայոց յԵւրոպիա և յԱսիա իբր զսեռ ուսումնասէր, խելացի, հեռատես, բարգաւաճեալ մտաւորական ձրիւք, աշխարհաշինութեամբ, տուրևառութեամբ և այլովք: Ուստի՞ այս ամենայն բարորութիւնք մեր: —Յուսումնասիրութենէ: Ուստի՞ այսքան համարումն ազգին մերոյ ամենայն ուրեք: —Ի բարոյական վարժից հրահանգեալ Աստուածպաշտութեամբ: Չև է անցեալ դեռ քառորդ մի դարու, երբ երևեալ 'ի Վիրս յառաջնորդութիւն Հայոց Հինգերորդ Աշտարակեցի՝ այժմ Աստուածարեալ սրբոյ եպիսկոպոսապետն ընդհանրական Գլուխ հայկական եկեղեցւոյ, որ կամեցեալ հանել զմատաղ մանկունս իւրոյ հօտին 'ի խաւարէ նախնի տգիտութեան՝ կառոյց բազմաշխատ ջանիւք զայս մեծակառոյց ազգային ուսումնարան անհամեմատ համարեալ յիւրումն տեսակի 'ի Հայաստան և 'ի Վրաստան. ուստի յընթացս կարի փոքր միջոցի ել մեծ մասն այժմեան բոլոր գիտնականաց այսր և այլոց քաղաքաց, արծարծեցաւ ուսումնասիրութիւնն, 'ի լոյս եկն մաքուր հայերէնախօսութիւն, հանդիսացան լեզուագէտք, թարգմանք, և բանաստեղծք և ամենայն ուրեք Հայ վառեցաւ յուսումն հայրենի բարբառոյ. այս ամենայն չեն վաղեմի անցք, դուք ամենեքին. պատուական հանդիսականք, առաւել գիտակ էք ասացելոցս քան ես. ուստի և չեն յիմէ կողմանէ ցոյցք մարդահաճոյութեան:

Բայց իբրև առ տարաբաղդութեան մերոյ հալոլումն հոգւոյն ծածկեաց զՆորին Սրբազնութիւնն յաչաց մերոց՝ առաջնորդելովն յերկիր ոչ հայկական, չերևեցաւ ոք ընթացակից նմին, խափանեցաւ և այս ուսումնարան յարևմուտս փառաց իւրոց յաւուրս, յորս միւսանգամ այց արար Տէր սմին:

Մեծապատիւ հանդիսականք, հիմնադիրն ուսումնարանիս ազգասէր հայրապետն մեր Ներսէս՝ կամեցեալ յաւէրժացուցանել զայս ձեռագործ իւր ազգաշահ՝ կարգեաց զառանձին խորհրդարան յիշխանազանց և 'ի գիտնականաց քաղաքիս. սահմանեաց զխուլի տարեկան թոշակ սորին, ցոյց զառհասարակ պիտոյս ուսումնարանիս հրաման տալով բանալ զայն, ոչ ևս կալ 'ի կալ ըստ առաջնոյն՝ այլ մշտնջենաւոր յարատևութեամբ, զորոյ զսուրբ կամս լնու այսօր հանդիսիւ խորհրդարանն կարգեալ առ 'ի նմանէ. որում և ես մասնակցիմ անդամակցութեամբ:

Արդ ուրեմն գոհասցուք նախ՝ զբարերար և զառատագութ Թագաւոր Կայսրէ ամենայն Ռուսիոյ զպարգևողէ լուսաւորչեան Աթոռոյն զսիրելին մեր զՆերսէս 'ի հոգևոր Տէր. օրհնեսցուք և զծաղկեալն արդիւնական ծերութեամբ կեանս սկզբնապատճառի ուսումնարանիս և միակ պաշտպանի սորին վեհափայլ Հայրապետի ամենայն Հայոց՝ Աստուածարեալն Ներսիսի. օրհնեսցուք և զբարերար կեանս Փոխարքային մերոյ պայծառ իշխան Միխայէլ Սէմէնովիչ Վորոնցովի և Նորին փոխանորդի Հայազն իշխան տեղակալ զօրապետ Վասիլ Յովսէփեան Բէհբութեանի՝ խնդրելով յԱստուծոյ զխաղաղաւէտ երկարութիւն ամաց նոցին յերջանկութիւն մեր և Հայրենեաց մերոց: Խնդրեսցուք և ես յամենազօրն Աստուծոյ հաստատուն և անխափանելի պահել զայս ազգայոյս շինուած՝ տալով զօրութիւն պատուելի հոգաբարձուաց սորին միաբան և համակամ սիրով տնօրինել զարժանն և զօգտակարն սորին. խնդրեսցուք դարձեալ շնորհել և պատուելի վարժապետաց նորին զկարողութիւն աննախանձ և փոյթեռանդն հրահանգել Հայ մանկունս մեր. նմանապէս բարեմաղթեսցուք պարգևել աշակերտաց սորին զընդունակութիւն 'ի շարունակութի աւանդեալ 'ի սմին ուսմանց:

կռուեբարերին • բայց հաւանական չէ որ յիշեալ նաւերը ծախու ըլլան ։

Աւստրիոյ Կայսեր նոր դեսպան Կոլորեդօ կոմս մը այս օրերս հասաւ 'ի Լոնտոն • բայց կըհաստատեն թէ անմիջապէս իւր պաշտօնը վարելու եկած չէ , այլ միայն Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութեանը պիտի խնդրէ Աւստրիոյ պաշտօնէից խորհրդարանին դիտաւորութիւնը Պրուսէլի մէջ ըլլալու խորհրդոյն վրայօք ։ Թայմզ լրագիրը հետևեալ կերպիւ կըխօսի այս բանին վրայ ։ "Կըկարծեմք , կըսէ , թէ Աւստրիոյ լիակատար իշխանութիւն ունեցող գործակալին բերանը աղէտալի է միացածին խորհրդոց համար , զորինք ծնաւ Պրուսէլ ըլլալու ժողովը ։ Վիեննայի խորհրդարանը կըծանուցանէ թէ ամենևին միտքէն չանցնիր թող տալու և ոչ մէկ մասը իւր իրաւունքէն , որ ունի Լոմպարտեան Վենետիկի Թագաւորութեանը վրայ, և թէ պատրաստ պիտի ըլլայ պաշտպանելու իւր իրաւունքը կայսերութեան բոլոր զօրութեամբը և ուժովը , եթէ թշնամիները վերստին փորձ փորձեն ընջելու զանոնք"։

ԳԱՂՂԻԱ • Փարիզ , 14.26 փետրվարի . Հանդստութիւնը ընդհանրապէս կըշարունակուի և օր ըստ օրէ հաստատուելու վրայ է Գաղղիոյ հասարակապետութեանը մէջ ։ Անցեալ տարւոյն փետրվարի 24ին եղած յեղափոխութեան տարեդարձը մեծ հանդիսիւ և հանդարտութեամբ տօնախմբեցաւ . որուն փառաւորութեանը շատ օգնական եղաւ նոյն օրուան պայծառ եղանակը ։ Այս բարեպատեհ առթիւ հասարակապետութեան գահերէցը թողութիւն շնորհեց և պատիժները թեթևցուց զինուորական բազմաթիւ դատապարտելոց • իսկ քաղաքական յանցանաց համար դատապարտելոց ըլլալու շնորհը՝ ըստ լսելեացս մայիսի 4ին թողուցին ։

Կըհաստատեն թէ Հերոնիմոս Պոնաբարթին որդին , այսինքն գահերէցին հօրեղբօր որդին , դեսպանութեան պաշտօնիւ Մատրիտ պիտի երթայ , փոխանակ մսիւ տը Լըսէփսին • որ Գաղղիոյ ընդհանուր հիւպատոս անուանեցաւ Եգիպտոսի կառավարութեանը քով ։ Իսկ Եգիպտոսի նախորդ ընդհանուր հիւպատոս մսիւ Լանֆ Պարօ , նոյն պաշտօնիւ Ռիօ-Ժանէյրօ պիտի երթայ որ Ամերիկայի մէջ Պրազիլիայի տէրութեան մայրաքաղաքն է ։

Գաղղիոյ Թագաւորական գերդաստանաց դէմ 1832ին և 1848ին օրէնք մը հրատարակուեցաւ , որպէսզի ամենևին չկրնան Գաղղիոյ երկիրը մտնել ։ Այս օրինաց խափանուելուն համար առաջարկութիւն մը եղաւ ազգային երեսփոխանաց ժողովոյն մէջ , ուրտեղ բաւականապէս քննութիւն եղաւ այս խնդրոյն վրայ . և կերևի թէ քիչ ժամանակէն պիտի ընդունուի և 'ի գործ պիտի դրուի ։

—Մարսիլիայի Սէմաֆոր լրագրոյն մէջ մարտի 1 ամսաթուով հետևեալ յօդուածը կըկարդամք ։

"Կըսեն թէ մեծ տէրութիւնները միակամ հաւանութեամբ համաձայներ են ամենևին միջամուխ չըլլալ Հռոմայի գործոցը , թող տալով ստորին տէրութեանց , որ հոգ տանին վերստին հաստատել զՊապը իւր վիճակաց մէջ ։ Նաբօլիի և Սարտենիայի տէրութիւնները ևս չէզոք պիտի մնան , կըսեն , և միայն 12 հազար դաշնակից զօրք պիտի յուղարկուին Պաւիէռայի , Սպանիայի և Բորթուկալի կառավարութիւններէն ։

Կարոլոս Ալպերթ Թագաւորը յայտնապէս ընդդիմութիւն կըցուցնէ Հռոմայի հասարակապետութեանը , և իմաց տուաւ թէ ամենևին չուզեր թող տալ որ մեծ տէրութեանց միջնորդը և առանց Սարտենիայի բանակին գործակցութեանը , Պապը հաստատուի իւր վիճակաց մէջ ։ Սակայն կը կարծուի թէ հաճութիւն պիտի տայ այս նոր կարգադրութեանը , որով երկրորդական տէրութիւնները միջամուխ պիտի ըլլան . և այս կերպիւ կըվերնան բոլոր պատճառանքները երկիւղի , որ կրնայ ծագիլ Իտալացւոց մէջ՝ եթէ գաղղիական կամ աւստրիական զօրքը մտնելու ըլլան Հռոմայի երկիրը ։"

ԻՏԱԼԻԱ • Հռոմ , 16-28 փետրվարի • Հանդստութիւնը կը շարունակուի միշտ հռոմէական վիճակաց մէջ . և սահմանադիր ազգային ժողովը մեծ գործունէութեամբ նորէնոր կարգադրութիւններ կըհաստատէ . որոց մէջ երևելի է հետևեալը . այսինքն՝ "Եկեղեցական ամէն ինչքը տէրութեան ստացուածք պիտի համարուին այսուհետև , և քահանայից ապրուստը կառավարութիւնը պիտի հոգայ"։ Հասարակօրէն կըկարծուի թէ ազգային ժողովոյն այս նոր օրէնքը շատ խիստ երևնալով Պիոս Իններորդին , և իւր քրիստոնէավայել համբերութիւնը կորսնցնելով , օտար տէրութեանց զէնքով միջնորդութիւնը պիտի խնդրէ , զոր մինչև ցայսօր չուզեց ընդունելու , որպէսզի արիւնահեղ պատերազմով ստացած ըլլայ իւր աշխարհական իշխանութիւնը ։ Նշանակութեան արժանի բանը այն է որ , Եւրոպայի ամէն տէրութիւնները , թէ՛ հռոմէական , թէ՛ բողոքական և թէ՛ յունադաւան , իրենց քաղաքականութեամբը կըպարտաւորին հաստատուն պահել պապական աշխարհային իշխանութիւնը . և ահա այս է պատճառը որ Անգղիան , Ռուսիան և Պրուսիան ամենէն առաջ յօժարամտութիւն կըցուցնեն օգնութիւն տալու սրբազան Պապին ։

Տոսկանայի մէջ թէպէտև Լոժիէ զօրապետը փորձ փորձեց ժողովրդեան մէկ մասը ոտք հանելու 'ի նպաստ Մեծ Դքսին , սակայն յաջող վախճան մը չունեցաւ . բայց և այնպէս Կուերացցի պաշտօնեան , որ առժամանակեայ կառավարութեան անդամ է , պտոյտ ընելու ելաւ նահանգաց մէջ , որպէսզի յեղափոխութեան ոգին ևս առաւել զարթուցանէ և տարածէ ։

Ամսոյս 10 — 22 ին Տոսկանայի բարձրապատիւ Մեծ-Դուքսը Անգղիոյ կառավարութեան Պուլտոկ անուն շոգենաւով հասաւ 'ի Կայէթա , ուրտեղ կըգտնուի առայժմ ։

Սարտենիայի կառավարութեան առաջին պաշտօնեայ և արտաքին գործոց տեսուչ հռչակաւոր Ճիոպերդի աբբան փետրվարի 9--21ին իւր հրաժարական խնդիրը մատոյց Կարոլոս Ալպերթ Թագաւորին . որ արքունի հրովարտակաւ մը պաշտօնէից խորհրդարանին գահերէցութիւնը զօրապետ Քիոտոյին յանձնեց , որ միանգամայն պատերազմի և ծովային զօրութեանց տեսուչ է . և զօրապետ Վլիդորիօ Կոլլի՝ որ տէրութեան ծերակուտին անդամ է , արտաքին գործոց պաշտօնեայ կարգեց ։

Ճիոպերդի աբբային հրաժարուելէն ետքը , ժողովուրդը հրապարակական ցոյց մը ըրաւ 'ի նպաստ նորա , սակայն մեծ ներգործութիւն մը չունեցաւ ։

ԱՒՍՏՐԻԱ • Վիէննա , 15-27 փետրվարի ։ Հասարակաց անհանդարտութիւնը կըշարունակուի միշտ, և ծածուկ գրգռութիւն մը կըտեսնուի կառավարութեան դէմ . որ ամէն անակնկալ դիպուածոց առաջը առնելու համար , կըպարտաւորի զինուորական խիստ միջոցներ 'ի գործ ածել ։

Հունգարիայէն եկած վերջի լուրերը ձախորդ են Աւստրիոյ կառավարութեանը համար , քանզի Մաճառները քանի մը անգամ պատերազմելով կայսերական զօրաց հետ , այս ետքինները յաղթուեր են . ուստի Վինտիշկրեց զօրապետը պարտաւորեր է իւր բոլոր զօրքովը և ամենայն զօրութեամբ թշնամիին վրայ յարձակիլ՝ դէպ 'ի Տէպրէչին քաղաքը յառաջանալով . ուրտեղ կըգտնուի Մաճառներուն ազգային խորհրդարանը և Գոսուտ հռչակաւոր զօրապետը ։

Կըհաստատեն նաև թէ Խռուաթաստանի մէջ ապստամբութիւն մը ծագած է Աւստրիոյ կառավարութեանը դէմ , և այս պատճառաւ յիշեալ երկրին մայրաքաղաքը Ակրամ բռնած՝ պաշարման վիճակի մէջ դրուեր է ։ Իտալիայի մէջ ևս ժողովրդեան գրգռութիւնը կըշարունակուի միշտ . որոց դէմ Ռատեցքի զօրապետը ամէն կերպ զգուշութիւնները 'ի գործ կըդնէ • Ինչպէս որ կըտեսնուի , Աւստրիոյ տէրութիւնը ամէն կողմէն անհանդարտ վիճակի մէջ է . 'ի վերայ այսր ամենայնի կերևի թէ կառավարութիւնը որոշած է վերջին ճգամբ աշխատիլ այս ամէն ապստամբութիւնները իւր զօրութեամբը զսպելու համար . և եթէ կարող չըլլայ , Ռուսաց վեհափառ Կայսրը հրաման տուած է Վալաքիայի և Տրանսիլվանիայի սահմանագլուխները գտնուած իւր զօրացը որպէսզի անմիջապէս օգնութեան հասնին աւստրիացւոց , երբոր ասոնք նեղը մնալով , ձեռնտուութիւն խնդրելու ըլլան ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ • Աթէնք • 16-28 փետրվարի • Այս մայրաքաղաքէն հասած լուրերը տրտմալի են միշտ . քանզի անմիաբանութիւնը կըշարունակուի քաղաքական երևելի անձանց մէջ . և այս պատճառաւ Յունաստանը՝ փոխանակ յառաջադիմելու օր ըստ օրէ ետ կերթայ ։ Աթէնքի լրագիրները ցաւալի ստորագրութիւն մը կընեն այս փոքրիկ տէրութեան մէջ պատահած գողութեանց , աւազակութեանց և մարդասպանութեանց վրայօք . և զարմանալի է որ կառավարութիւնը այս անկարգութեանց առաջը առնելու հոգ չտանիր ։

Աւստրիոյ դեսպան մսիւ տը Բրոքէշ իւր կառավարութենէն կանչուելով , ամսոյս 6—18ին մեկնեցաւ անկէց Վիէննա երթալու , դեսպանատան տեսչութիւնը յանձնելով առայժմ իւր առաջին քարտուղար մսիւ տը Վէյսին՝ ըստ հրամանի Վիէննայի խորհրդարանին ։

Այլև միստր Թոմաս Վայզ՝ Անգղիոյ դեսպան անուանեցաւ , փոխանակ սըր Էտմոնտ Լէյընսին, որ նոյն պաշտօնիւ Հելուետիա պիտի երթայ ։

Արագ անցանին կեանք մեր ժամ զուարճանալոյ ։

ՅՕՐ

Զխո՛րդ անցանէ
Ո՛հ կեանք մեր արագ ,
Զերթ բարձրաթռիչ
Արծուոյ հանդունակ ։

Դողդոջիւն թևովք
Աւնէ արահետ ,
Յամպըս օդահերձ
Ո՛չ երևին հետ ։

Եւ ուրուց մերոց
Շրջան պարագայ
Յինքնաբուրն հոլովս
Անդադար հոս գայ ։

Երկիր դիմահար
Յոր ծրծեմք ըղձիւք ,
Յոր պարայածի
Զիւրն առանցիւք ։

Մերթ զուարթոյ
Ի գեղ մանկութեան ,
Մերթ ժիր հասակի
Բերեալ կերպարան ։

Ո՞ւր մանկութեան քում
Պատկեր գեղադէշ ,
Ո՞ւր դարնան տիոց
Քաջարեր ուղէշ ։

Վաղ արդ կապտեցին
Ըղձուք քո վսեմ
Աներևեր ժամանակ
Եւ ուտուքք դըժխեմ ։

Բեկմամբ ըղձարմնայ
Քաղցրեալ յօդուած ,
Եւ ըզզօրութեամբդ
Ածին ըստուերած ։

Պարգև խաբուսիկ
Կողմանց յամենուստ
Եւ ձեր բնութեան
Մատնէն 'ի կորուստ ։

Այլ ոսկեղինիկ
Երկ առաքինւոյն
Ի հոգւոջ միայն
Մնայ միշտ կայուն ։

Հրճուի հոգեպէս
Ի խինդ անսպառ ,
Ըմպէ լուսն
Ըզմաժակ մաքուր ։

Արկածք դժնդակ
Զօրէն 'ի զայրոյթ
Ո՛չ, վնաս ածել
Եւ ո՛չ նեղից կայթ ։

Ո՛չ աղքատութիւն
Յուսահատ 'ի գուբ
Ընկենուլ կարէ
Զնա հուպ ընդ հուպ ։

Զի հաց չորաբեկ
Աղքատին անմեղ
Քաղցր է 'ի վեր քան
Ըզճաշակ համեղ ։

Թէ հոգ մահացու
Ընկճեալ 'ի յերկիր
Հակէ 'ի խոնարհ
Զմարմին ծանրակիր ։

Այլ հաւատք ամբիծ
Եւ միտք սրբատեր
Վերածէն զնա
Յաստեղըս 'ի վեր ։

Եւ ո՛չ յերկրաց
Հրատին բոցավառ
Խամրի բոցակէզ
Որպէս դեղ պալար ։

Ո՛չ կարէն ձըմեռն
Հով տառնամանիք
Մեղանչել նըմա
Խեռ սպառնալիք ։

Ո՛չ հողմ զառնաշունչ
Մըրըրկեալ 'ի յոգ
Անգէ հակառակ
Մերթ յայս , մերթ յայն կոյս ։

Եւ նաւակ մարմնոյն
Ի ծով ալէտանջ
Զու սաղապաճեմ
Աւնէ հիասքանչ ։

Յաղթեալ դիմամարտ
Լեռնաձև ալեաց
Եւ երկեակ վիշից
Ճայուից վերամբարձ ։

Ի նաւահանգիստ
Ահա՛ ալջանգամ
Դարձ տաւեալ յայս ամ ։
Գայ սրտակաւոր

Ըզգոյն վառն քո
Յաստեղս ընդ այերս ,
Շըթամբ երկիւղած
Արկանեմ զաղերս ։

Յուղւոյդ ծովածուփ
Մի՛ շնչել անգութ
Հողմ , ընդ հարկանել
Զնաւակդ 'ի խութ ։

Եւ միտք նաւուղիղ
Վարէն 'ի խաղաղ
Մի՛ խոտորնակի
Խըրել 'ի ծանծաղ ։

Այլ լիցի կենացդ
Զըքնաղ առագաստ
Քաղցրաշունչ հողմովք
Յաւէրժ բարեբաստ ։

'ի Կոստանդնուպոլիս 'ի Յունվարի 1849 ։

Յօհաննէս Նիկողայոսեան , յէլ. Բարձանորդ
Թանգարանի Վէրժանոյեան ,
Դ. Է. Մէջլգիւղ ։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 4 Մարտի:

Յօժարամիտ սրտիւ կը փութամք հրատարակելու հետեւեալ նամակը, որ մեր օրերս ընկալանք, և որուն մէջ մեր յարգի ընթերցողները ուրախութեամբ պիտի տեսնեն Ռուսաստանի ազգային դպրատանց կարգադրութիւնները, և Ներսիսեան բարեհռչակ ուսումնարանին վերանորոգութիւնը: Թէպէտև այս լուրերը կընայինք կանուխ ստանալ և հրատարակել ըստ ժամանակին, սակայն ձմեռան սաստկութեան և ճանապարհաց զանազան դժուարութեանց պատճառաւ, Հայաստանէն գրուած նամակները միշտ ուշ կըհասնին:

"Ազնիւ բարեկամ.

"Ո՜ չափ ունեւալ ազգասիրական փութոյ բաղձօրինակ փոյձոյք և գրասէր վաստակոցդ մեծարժու խնամ՝ փութամ հաղորդել և զոր առ մեզ 'ի հիւսիսային ծագս հնոյն Հայաստանի հանդիսանան ցանկալի և վսեմ անցից տնօրէնութիւնք. իբր զի 'ի բերանս բազմաց 'ի մերասեռից շրջին զրոյցք 'ի մասին բնականալոյ 'ի Թիֆլիզ քաղաքի եօթն և տասն ամսեայ միջոցաւ վեհափառ Հայրապետի ամենայն Հայոց տեառն Ներսիսի Հինգերորդի. այլ արգասիք ազգասիրական հոգողութեանց նորա դուցէ ըստ մասին ևս չեն յայտնի գէթ սակաւուց 'ի հեռաբնակ համազգեաց իմոց առ դադարելոյ հայկական Կովկաս լրագրոյն:

Նա տեղեաւս զանց արարեալ զմանրապատում համայնադրութեամբ միահամուռ սխրագործութեանց Նորին Սրբազնասրբութեան, զորս 'ի գլուխ տարաւ թէ յաղագս բաժանելոյ զծուխս ընդարձակագոյն առաջնորդութեան Ռուսաստանի Հայոց, ուր հաշուին աւելի քան 22,000 տունք հայոց, թէ յաղագս կարգելոյ յիւրաքանչիւր եկեղեցիս զորոշեալ թիւ քահանայից, սարկաւագաց և դպրաց, թէ յաղագս աւարտելոյ զեօթնամեայ բազմաշփոթ հաշիւս երեսփոխանաց թէ յաղագս մաքրելոյ նախկին հոգևոր կառավարչաց զվնասակար խանգարմունս և 'ի կարգ ուղիղ ածելոյ փոփոխմամբ հնոյն և կարգմամբ նորոյն, թէ յաղագս վերստին գրաւելոյ զեկեղեցական կալուածս, տիրապետեալս յօտարաց առ անհոգութեան անցեալ կառավարչաց, և թէ հրաման տալոյ չինել 'ի պատկանաւոր տեղիս զեկեղեցիս և մատրունս հանդերձ այլովք բազմօք, բուռն հարից միայնակ և որ ինչ տնօրինեաց յաղագս հաստատութեան և յարատևութեան ուսումնարանաց:

Վեց ամսօք յառաջ քան զայս հրաւիրեաց զերևելիս յիշխանազանց, յազնուականաց և 'ի գիտնական քաղաքացեաց տեղւոյս առ ինքն 'ի կաթուղիկոսարանն, որոց յետ յայտնելոյ զմիտս իւր որ յաղագս ընդհանրական հրահանգութե՛ առ հասարակ եկեղեցականաց և աշխարհականաց հայազգեաց՝ պատուէր ետ նոցա կազմել զտրամադրութիւն կառավարութեան մայր և մասնաւոր դպրոցաց և ընտրել յինքեանց զարժանաւորագոյն ատենակալս խորհրդարանի և 'ի գործ կառավարութեան այնոցիկ: Հրաւիրեալքն յետ ոչ սակաւ անգամ խորհրդածութեանց՝ յարմարեցին զվայելուչ կանոնակարգութիւս և ընտրեալ 'ի հոգաբարձուս զառաջին անգամն հոգևոր ատենի Հայոց Ռուսաստանի զԿարապետ վարդապետն Շահնազարեանց, զՓսահակ աւագ քահանայն Սահառունի, զիշխանազն Յօհաննէս Զաքարեան երկայնաբազուկ Արղութեանց, զազնուական Ստեփաննոս Մարտինեան Մատինեանց, զազնուական Դաւիթ Մկրտչեան Արղանեանց, զազնուական բժիշկ Գէորգ Թէոդորոսեան Հախվերտեանց, զազնուական Մելքոն Գասպարեան Լօմինցեան, զազնուական Գաբրիէլ Յովհաննէսեան Թամամշեանց, աստիճանաւոր Աֆդանդիլ Բաստամեանց և պատուաւոր քաղաքացի Գէորգ Ոսմանեան Մանդինեանց, առաջի արարին Նորին Վեհափառութեան 'ի հաստատութիւն: Ըստ որում մայր ուսումնարանն որոշեցաւ լինել Ներսիսեան դպրոցն Թիֆլիզոյ. ուր ուսանելոց են աշակերտք 250 զլեզու Հայոց, Ռուսաց և Գաղղիացւոց, զսուրբ պատմութիւն, զկրօնագիտութիւն, զպատմութի Հայոց եկեղեցւոյ և զընդհանուր, զքաղաքական պատմութիւն Հայոց և զընդհանուր, զաշխարհագրութիւն, զմաթեմատիքայ, զվայելչագրութիւն և զերաժշտութիւն. Իսկ մասնաւոր դպրոցս որոշեցին կառուցանել, 1. 'ի սրահի կաթուղիկէ եկեղեցւոյ յանուն սրբոյն Իսահակայ Հայրապետի 2. 'ի սրահի Մուղնի սուրբ Գէորգայ յանուն սրբոյն Մեսրովպայ վարդապետի, 3. 'ի սրահի Աւետեաց եկեղեցւոյ յանուն Ներսիսի Շնորհալւոյ. 4. 'ի սրահի սուրբ Նշան եկեղեցւոյ յանուն Ներսիսի Լամբրօնացւոյն. 5. 'ի սրահի սուրբ Սարգիս եկեղեցւոյ յանուն Գրիգորի վկայասէրի. 6. 'ի սրահի Օրբելեանց սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ յանուն Մովսիսի Խորենացւոյ, 7. 'ի սրահի սուրբ Աստուածածին Շամքոռեցւոց յանուն Գրիգոր Մագիստրոսի. 8. 'ի սրահի սուրբ Մինաս եկեղեցւոյ յանուն Գրիգորի Արշարունեաց եպիսկոպոսի, 9. և 'ի սրահի Կուկիոյ սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ յանուն սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին: Յայսոսիկ դպրոցս յիւրաքանչիւրն սահմանեցաւ ընդունել զ50 աշակերտս և զ2 ուսուցիչս, որք ուսուցանելոց են զգրաւարժութիւն Հայ և Ռուս լեզուաց, զվայելչագրութիւն, և զառ հասարակ սկզբունս ուսանդեալ 'ի Ներսիսեան մայր ուսումնարանին գիտութեանց, որք և ապա մտանելոց են յայն 'ի կատարելագործել զինքեանս: Ազգասէր հայրապետն Ներսէս ընկալաւ զառաջադրութիւնս զայսոսիկ բերկրապատար հոգւով և անդարձ կանգնեաց իւրով հաստատեաց զամենայն. ուստի և հաստատեալ խորհրդականքն՝ ընտրեալ և կարգեալ վաղվաղակի զ13 ուսուցիչս և վերակացուս և ժողովեալ ընտրանօք զ160 աշակերտս, 'ի 5 սեպտեմբերի բացին զՆերսիսեան մայր ուսումնարանն, որոյ արարողութիւնն ծաղկաքաղ արարից առէն: Յերկրորդումն սեպտեմբերի տպեցան հրաւիրաւոր տոմսակք, և հրաւիրեցան միահամուռ իշխանազունք, ազնուականք, քաղաքացիք, անդամք հոգևոր ատենին, գործակալք, աւագ քահանայք, երեսփոխանք Թիֆլիզու, 'ի Հայոց և Ռուսաց: Հրաւիրեցան նաև փոխանորդն Փոխարքային Կովկասու հայկազն իշխան Վասիլ Յովսէփեան Բեհբութեանց, ստրկան տեղակալ զօրապետ Կոխանովն, դիւանապետ Փոխարքային պարոն Սաֆոնովն, Քաղաքապետն և այլք: Մայր եկեղեցին Թիֆլիզոյ զարդարեալ էր վայելչապէս և ժամերգութիւնն սկսաւ 'ի 10 ժամու առաւօտեան կիւրակէի. պատարագիչն էր Կարապետ վարդապետն Շահնազարեանց, արարողութիւնն և երգեցողութիւնն կարի աստուածավայելուչ և գորովաշարժ. միահամուռ աշակերտք հանդերձ ուսուցչօք և վերակացուօք կայեալ էին կարգաւ 'ի միջոցի չորից սեանց: Յաւարտ սրբոյ պատարագին խնկեցան առ Բարձրեալն բարեմաղթութեան աղօթք խնդրելով զխաղաղաւէտ թագաւորութիւն բարեպաշտ կայսեր Ռուսաց և բարօրութիւն պալատան նորին: Ապա գնացին յուսումնարանն ուր յորմն մեծի դահլճի այնորիկ հաստատեալ կային պատկերք Թագաւոր Կայսեր ամենայն Ռուսաց 'ի կեդրոնի, սրբազնագոյն Հայրապետին հիմնադրի և պաշտպանի ուսումնարանին յաջմէ. իսկ փոխարքային Կովկասու՝ 'ի ձախմէ. 'ի կեդրոնի հաստատեալ կայր զարդարուն գրասեղան, 'ի վերայ որոյ խաչ և Աւետարան, 'ի միջակետին արծաթի սափոր ջուրք, ասափ և անոթ ծաղկաց և 'ի չորս անկիւնս չորս մոմակալք. 'ի Թիկանց գրասեղանին կայեալ էին քահանայք զոյգ 'ի ձեռս միոյն ձողաքարձ խաչ և միւսոյն՝ պատկեր սուրբ Աստուածածնի, յաջմէ և յահեկէ երկու սարկաւագունք և երկու դպիրք, ամենեքին զգեստաւորեալք: Ի մէտս հանդիսականացն 'ի դահլիճն սկսաւ շարականն "Խաղաղութիւն երկնային", և ապա ընթերցաւ աւետարան ըստ Յովհաննու ժդ, ժե, գլ՛. 15, 33, 1–27. ապա ընթերցաւ Կարապետ վարդապետն Շահնազարեանց անդամն խորհրդարանի զկոնդակ Հայրապետին յաղագս հաստատութեան խորհրդարանի, բացման ուսումնարանի, և կարգելոյ զվիճակ Թոշակս նմին այլովք հանդերձ. որ և կարդաց զազգու ատենաբանութիւն(1) 'ի լուր բազմութե՛: Ի վերջոյ օրհնեաց զջուր և սրսկեալ այնու զհանդիսականս և զաշակերտսն՝ արձակեաց զհանդէսն. և յաւարտ արարողութեանն հրաւիրեցան հանդիսականքն 'ի նախաճաշ մեծածախ պատրաստեալ յանդամոց խորհրդարանին յազնուական Գաբրիէլ Թամամշեանց, որ և ընդեցան բաժակք Շամպանեան զինւոյ բարեմաղթելով զերջանիկ կեանս Կայսեր ամենայն Ռուսաց, սրբազնագոյն Հայրապետին, Փոխարքային, իշխան Բեհբութեանի, պարոն Սաֆոնովին և անդամոց խորհրդարանին:

* * *

'ի Տփխիս 'ի 16 Նոյեմբերի 1848":

(1) Տես լրագրիս Բանասիրականին մէջ.

Սուրբ Երուսաղէմէն յունվարի 30 ամսաթուով կըգրեն մեզ:

"Այն մի հրեայ՝ են ամիսք երկու, ծնաւ երկուորեակ, երկուքին դստերք զուգեալ ընդ միմեանս կող առ կող, երկձեռանի և եռոտանի, ունելով զերկոսին ոտն՝ միոյն աջեակ և միւսոյն աջն՝ մածեալ ընդ միմեանս. միագլուխ, բառաչեայ հրէշ անլուր. քանզի ասի թէ մինչև ցարդ չէ տեսեալ հանգոյն սմին. զոր գնոյ առին Անգղիացիք չորս հազար դահեկանի, և զմուսեալ պահեն առ 'ի առաքել յԱնգղիա:"

—Սուրբ Էջմիածնէն նամակ մը ընկալանք՝ երեկ յունվարի 22 ամսաթուով. որ կը ծանուցանէ թէ Ներսէս Հինգերորդ մեր վեհափառ Կաթողիկոսը մնուեալին կառավարութեան ատեան մը հաստատելու վրայ է Էջմիածնայ մէջ, որ մինչև 8–10 օր պիտի լմըննայ և 'ի գործ պիտի դրուի: Յետ այնորիկ սրբազնասուրբ ազգասէր Քահանայապետը, որուն առողջութիւնը խիստ բարւոք վիճակի մէջ է, փետրվարի առաջին օրերը ճանապարհ պիտի ելլէ եղեր 'ի Տփխիս երթալու, այնտեղի նորահաստատ բարեկարգութեանց գործադրութիւնը տեսնելու համար:

—Պերսիայէն փետրվարի 5 ամսաթուով կըգրեն թէ մեր օրերս ցաւալի դիպուած մը պատահեր է նոյն քաղաքին մէջ: Այս տարուան անձրևները խիստ առատ ըլլալով, գետին վրայ եղած կամուրջները բոլորն ալ ջրով ծածկուեր են, ուստի Լուիճի անուն ֆրանկ երիտասարդ մը, իւր քաջութեանը վստահանալով յանդգներ է ձիով անցնելու Դէբրայ թաղէն դէպ 'ի Նէհորա ճամբան, 'ի ներկայութեան բազմաթիւ մարդոց. սակայն դժբաղդ դիպուածով մը իւր ձիովը կամուրջէն իյնալով, գետին ահագին հոսանքը տարեր է զինքը. և խեղճ երիտասարդը զոհ եղեր է իւր անպարտ յանդգնութեանը:

—Քաղաքիս Յոյն ճարտարապետներէն Միխալ անուն մէկը ինքզինքը թունաւորած ըլլալով, ամսոյս 1ին երեքշաբթի օրը մեռաւ: Այս յուսահատութեան պատճառը կ'երևի թէ իւր կացութեան դժբաղդ վիճակն է:

—Կալկաթայի Ազգասէր Արարատեան լրագրոյն երրորդ թիւէն ետքը, այսինքն անցեալ ամին հոկտեմբերի 6էն 'ի վեր, հետևեալ թերթերը մինչև ցայսօր չհասան Իզմիր. և չեմք գիտեր թէ ինչ է պատճառը այսքան ուշանալուն. Թէպէտև յիշեալ լրագրոյն պատուելի հրատարակիչէն նամակ ընկալանք դեկտեմբերի 7 ամսաթուով, սակայն կերևի թէ ամենևին ծանօթութիւն չունի այս երկար յապաղումէն:

— Վենետիկի Բազմավէպ պատմական և ազգօգուտ լրագրոյն տետրակները մինչև ցվերջ դեկտեմբերի 1848 ամին ընկալանք անցեալ շաբթու, բաց 'ի ապրիլ և նոյեմբեր ամիսներէն. զորոնք կերևի թէ մոռցեր են ծրարին մէջ դնելու: Սակայն կը յուսամք թէ յիշեալ թերթերը ևս, նըմանապէս առաջակայ տարւոյս մէջ հրատարակեալները 'ի մօտոյ կըհասնին մեզ. և մեք յանժամ հոգ պիտի տանիմք յուղարկելու զայնոսիկ՝ մեր ձեռօքը յիշեալ լրագրոյն ընկեր գրուածոց. որոց սրտին ազգասիրական գովելի անհանգստութիւնը հանդարտեցնելու համար, արժան համարեցանք այս ծանօթութիւնը հրատարակելու:

— Այս շաբթու քաղաքիս առևտրոյն վրայօք երևելի փոփոխութիւն մը չունինք հրատարակելու, միայն կըծանուցանենք թէ աֆիոնին գինը բարձրացաւ, և մինչև 80–81 ղուրուշի ծախուեցաւ չէքին (250 տիրհէմը):

Հրատարակիչ և տէր լրագրոյս.

Ղուկաս Գ. Պալթազարեան:

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՍՈՅ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ